

PETRA KRAMBERGER, IRENA SAMIDE IN TANJA ŽIGON (UR.), FRAUEN,
DIE STUDIEREN, SIND GEFÄHRLICH

Ausgewählte Porträts Slowenischer Frauen der Intelligenz. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2018. 290 strani.

Prosto po Prešernu oz. boljše prosto po Bollmanu bi naslov knjige lahko prevedli v »Nevarne ženske«, seveda, če bi si to upali napisati. No, Bollman si upa. In tako so si upale tudi urednice te večavtorske monografije. Ta nadaljuje proces, ki ga je pred leti začela Alenka Šelih s knjigo *Pozabljena polovica*, v kateri so zbrani portreti slovenskih žensk, ki so se osamosvojile od domačega ognjišča in so v slovenski kulturi pustile neizbris(a)no sled. Pričujoča monografija to področje še bolj odpira, saj govori predvsem o ženskah, ki so si upale posegati na področja, ki so bila tradicionalno v domeni moških. Študij, ki je danes predvsem na družboslovnih in humanističnih fakultetah izrazito feminiziran, je bil še pred sto leti popolna domena moških, morda tudi po zaslugi psihiatra in nevrologa Richarda von Kraffta-Ebinga, ki je dejal, da ženske zaradi svoje krhkosti ne bi zmogle opraviti študija oz. bi bil študij zanje prezahteven. Resda se je poznavanje človeških možganov takrat še razvijalo, a vendarle so takšna kvaziznanstvena stališča veliko pripomogla k temu, da so moške pošiljali na bojno polje in na študij, ženske pa tlačili v kuhinjo, morda še v spalnico, pa k otrokom. Seveda je k temu pripomogla tudi vloga krščanske vere, predvsem katoliške, ki je žensko enačila z Marijo, ta pa je bila ponižna, pridna in je skrbela za svojo družino, potrpela je z vsem in se ni nikoli aktivno uprla. Od tod se je v evropski kulturi razvil ideal ženske, ki se lahko ukvarja le z »mehkimi« zadevami doma skrbi za otroke, družino in moža, ni pa pripuščena k družbenim zadevam. Študij je zanjo pretežak, pa tudi neprimerno bi bilo, da bi se ženska s svojo mehko podala v tako kompetitivno aktivnost, kot je študij. Ženska je bila vse do konca 19. stoletja pridna učenka, tako kot je Slovenija v Evropski uniji, ki je bila doma, vestno kuhala in prala, opravljala zakonske dolžnosti ter kimala možu (in sinovom). Ne pravim, seveda, da ženska ni imela svoje mehke moči, kako stvari doseči, pravim le, da ženska v tistih časih ni bila obravnavana enakopravno. Zanimivi ostanki tega, da je bila žen(sk)a nekako olastninjena s strani moškega in sinov, se kažejo še danes tudi v slovenskem jeziku, in to z obrazilom -ova/-eva, ki se mu ženske vse bolj upirajo.

A procesi v mednarodni skupnosti so šli nezadržno svojo pot. In kar se je zdelo leta 1800 nepojmljivo, je bilo leta 1896, ko je Gabrielle Possaner na Dunajski univerzi zaprosila za nostrifikacijo svojega doktorata (ki ga je prinesla iz protestantske Švice), le še nezaslišano. Vrata Dunajske univerze so se za dekleta odprla leto pozneje (1897), kar je bilo pred Prusijo (1906) in Rusijo (1913), vendar pa za Švico (Zürich, 1863), Francijo in Švedsko (1870), Veliko Britanijo (1873), Italijo, Belgijo, Norveško in celo Turčijo, ki je ženskam dovolila vstop na univerzo kot rednim študentkam leta 1894. Bili so časi družbenega prevrata in o tem, da so si Slovenke upale sanjati in svoj sen dosanjati, govori pričujoča monografija.

Urednice so opravile izjemno delo s tem, ko so pod isto streho združile avtorje različnih profilov in svetovnih nazorov, ki predstavljajo zgodbe uspešnih Slovenk, prvih doktoric znanosti na Dunajski univerzi. Uvodna študija o položaju žensk v izobraževalnem sistemu Habsburške monarhije (Igor Žunkovič) je potpuri raziskovanja položaja žensk, Slovenk, ki so uspeli svoje sanje realizirati in tako postati prve nosilke znanja na Kranjskem in Štajerskem. Ta razdelek bi lahko bolj kritično preučil družbenopolitične trende v slovenskih pokrajinah ter dejansko legitimacijo moške prevlade nad ženskami (npr. Luizo Pesjakovo, Lili Novy itd.), a tega ne stori. Morda velja to pripisati predvsem zamejenosti prostora (takšna širitev bi terjala poglobljeno študijo ne samo položaja žensk v Habsburški monarhiji, ampak tudi v njenih posamičnih deželah), morda pa le temu, da moramo pričujočo študijo jemati kot pregledno. Sledijo trije veliki razdelki, ki obravnavajo ženske v naravoslovju (Ana Jenko, Angela Piskernik, Milena Perušek, Ana Mayer Kansky – prva doktorica na Ljubljanski univerzi in žena profesorja Evgena Kanskega), v humanistiki (Melita Pivec-Stelè, Helena Stupan) in literarne avtorice (Zofka Kveder, Ljudmila Poljanec, Minka Skabernè). Ženske niso bile omejene le na »mehke vede« (humanistiko in družboslovje), ampak so se ukvarjale tudi z vedami, ki so še danes v veliki meri domena moških – fitopatologijo, botaniko, kemijo, fiziko itd. Bile so neke vrste ledolomilke. Ustvarjale so pot za vse bolj številne slovenske študentke, ki se danes vpisujejo na študij tehnike in naravoslovja. Žal se naslednice premalo zavedajo, kako pomembne dosežke so dosegale naše prve naravoslovke. Ne samo zato, ker so zapustile domače ognjišče, ampak zato, ker so s svojim pogumom zavrnile predsodke in stereotipe.

Ko sem zadnjič na televiziji gledal intervju s profesorico Aleksandro Kornhauser Frazer, sem bil ponosen na uspehe nje kot Slovenke in slovenske znanstvenice. Treba bi ji bilo čestitati za to, da je kljub številnim uspehom »ostala normalna«, žen(sk)a in mati, predvsem pa človek. Svojo človeško toplino je potrdila, ko je dejala: »Bolj kot vse nagrade šteje tisto, kar narediš za ljudi. Ali imajo zaradi tebe več kruha in so manj bolni.« Da smo na pionirke slovenske znanosti pozabili, govori več o nas kot o njih. Pove, da je za nas zgodovinski spomin španska vas, da ne vemo zares, kdo smo, in nas to tudi ne zanima. »Nevarne ženske«, ki so si dostop na univerzo izbojevale, niso mislile le nase, videle so več in boljše, kot vidimo mi, ki se prepogosto ukvarjamo predvsem s svojim vsakodnevnim življenjem, tudi znanstvenim, pozabljamo pa na temeljno vrednoto znanosti, da mora služiti človeku in človeštvu. Zato je prav, da se urednicam knjige zahvalim, ker so zbrale dokumentacijo o Slovenkah, ki bi morale biti članice Slovenske akademije znanosti in umetnosti, četudi posmrtno, pa tudi kakšen spomenik bi jim morali postaviti. »Nevarne ženske« smo pozabili, a so jih urednice vrnile v življenje. Čas je, da njihovo delo nadaljujemo.

Naj na koncu izrazim obžalovanje, da je monografija o tako pomembni tematiki napisana le v nemškem jeziku. S tem se krog bralcev oži, sočasno pa se pojavlja nevarnost, da se bo znašla v enakem položaju kot ženske, ki so v njej obravnavane. Zato urednicam priporočam, da poskrbijo za njen prevod v slovenščino.

Boštjan Udovič

bostjan.udovic@fdv.uni-lj.si

Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani